

Vogelwrakjes en groeikracht

Marten Hazelaar [kunstenaar en docent biologie; marten.hazelaar@gmail.com]

Maak eens een iPhone open en vergelijk de binnenkant eens met die van een typemachine. Bij de iPhone zijn alleen de batterij en de chip te herkennen. Uit niets is op te maken wat het doet, laat staan dat je kunt begrijpen hoe het werkt. Bij de typemachine snap je alles. Hefboompjes, trekstangetjes en palletjes; alles is te zien. Oude techniek is voor mij daarom veel interessanter dan moderne: de binnenkant laat zien wat het doet en hoe het werkt.

Vlieland

Ik kom graag op Vlieland. Het woeste landschap en de altijd aanwezige vogels zijn voor mij een bron van inspiratie. Tijdens mijn wandelingen houd ik mijn blik veelal op de grond gericht. Her en der vind ik er de stoffelijke resten van vogels voor wie het leven al voorbij is. In de uitgedroogde, deels ontbonden vogelkijpjes zie ik een bijzondere schoonheid. Vogels zitten perfect in elkaar. Elk botje heeft een functie, elke spier maakt een beweging mogelijk. De vogelwrakjes geven een zeldzaam inzicht in dit intrigerende mechanisme. Ze prikkelden mijn interesse voor oude technieken en vormden zo mijn inspiratie voor een serie etsen. Met veel geduld en nauwkeurige observatie vang ik het delicate mechanisme in een gedetailleerd lijnenspel.

Etsen

Etsen is een druktechniek, waarbij er met een etsvloeistof lijnen (eigenlijk groeven) in een metalen plaat worden gebeten. Deze groeven worden gevuld met dikke drukinkt. Daarna wordt onder grote druk een vel papier op de metalen plaat gedrukt, zodat de inktlijnen nu op het papier staan. Etsen is dus eigenlijk omgekeerd stempelen. Bij een stempel zit er inkt op de hooggelegen delen en die druk je op een vel papier. Bij etsen zit de inkt in de diep gelegen delen.

Je begint met het polijsten van een zinken (ook wel koperen) plaat. Daarna breng je een dunne laag aan van de etsgrond. Dit is een mengsel van bijenwas, asfalt en hars. Het is een soort

▲ Zilvermeeuw of kleine mantelmeeuw, dat was niet meer vast te stellen. (Marten Hazelaar)

verflaag waarin heel makkelijk krassen kunnen worden gemaakt. Je krast nu in deze laag een tekening. Daar werd altijd een etsnaald voor gebruikt met een heel fijne punt, maar je kunt alles gebruiken dat een lijn in de etsgrond kan krassen: satéprikkers, spelden, houtjes etc. Daarna gaat de etsplaat in het etswater. Dat was vroeger altijd een behoorlijk sterk zuur, maar tegenwoordig meestal een oplossing van kopersulfaat. Dit etswater lost zink op, maar het kan alleen bij het zink in de lijnen die in de etsgrond zijn gekrast. De rest van de plaat wordt door de etsgrond beschermd tegen het bijten. Na een bepaalde tijd haal je de plaat uit het etswater en poets je de etsgrond van de zinken plaat. De lijnen die je eerst getekend hebt in de etsgrond zitten nu als groeven in de plaat.

Hierna kun je de plaat afdrukken. Je smeert de hele plaat in met etsinkt. Dit is een heel dikke en plakkerige inkt die goed in de groeven blijft zitten. Daarna komt het smerigste werk: het oppervlak van de plaat wordt weer schoon gemaakt. Je laat de inkt alleen in de groeven zitten. De plaat wordt nu met een vel papier erop door een etspers gedraaid. Dit gebeurt met zo'n grote kracht dat het papier in de groeven

wordt gedrukt en de inkt kan opnemen. Je kunt zo van een plaat wel vijftig drukken maken. Je moet dan wel telkens weer de plaat insmeren met inkt en weer schoonmaken.

Plaattoon

De beschrijving hierboven is de klassieke manier van etsen. Je kunt op deze manier een ets maken die alleen uit lijntjes bestaat. Op het eerste gezicht zou je kunnen denken dat een fineliner misschien dan veel handiger is, maar het maken van een lijntekening op een etsplaat gaat heel veel makkelijker. De lijntjes kunnen veel dunner zijn (of dikker) en je kunt eindeloos doorgaan met arceren en krabbelen.

Je kunt ook delen van de plaat grijs laten afdrukken. Dit doe je door met een verfspuitbus een klein beetje de plaat te besproeien (niet dekkend). Omdat de verdruppeltjes de etsvloeistof tegenhouden krijg je een soort grein op de plaat die een beetje inkt kan vasthouden. Daardoor krijg je een grijs tint op de afdruk. Je kunt met een kraspen direct krassen in de plaat maken. Dit geeft bij afdrukken stugge fluwelige lijnen. Je kan daarnaast bij het schoonmaken van de plaat nog een beetje inkt op het oppervlak laten zitten. Dit heet plaattoon

▲ Struweel van witte abelen op Vlieland, 2019. (Marten Hazelaar)

en geeft weer een andere grijsint. Ook kan natuurlijk kleurinkt worden gebruikt. Je kunt verschillende afdrukken over elkaar maken met telkens een andere kleur. Twee kleuren over elkaar geven weer andere mengkleuren. Plaattoon met kleureninkt levert fantastisch intense kleuren op.

Er is dus een enorme rijkdom aan mogelijkheden die elk weer een ander beeld geven. De mogelijkheid tot experimenteren is ook fantastisch. Er kunnen van elke plaat veel afdrukken worden gemaakt. Je kunt dus experimenteren met verschillende kleuren, kleuren over elkaar heen, meer of minder plaattoon, verschillende soorten papier, et cetera. En als je iets heel moois hebt gemaakt, kun je er rustig tien drukken van maken.

GroeiKracht

Hoewel weinig dingen mij blijer kunnen maken dan een troepje staartmezen in de vlier voor ons huis, zijn het juist hun dode familieleden op de stranden van Vlieland die mij intrigeren. Voor mij

zijn het stuk voor stuk mechanismen die dezelfde fascinatie geven als die oude typemachine, maar met een geschiedenis die heel veel langer is en een schoonheid die nog groter is.

Ook de overdreven groeiKracht van de natuur inspireert mij. In sommige landschappen gebeurt alles wat kan en in enorme overvloed. Maar toch met dezelfde aandacht voor detail die bij vogels te vinden is: kartelrandjes bij alle blaadjes van elke vlier, elke tak bezet met knoppen waaruit weer nieuwe stengels kunnen groeien, doorns van de braam gelijkmatig verdeeld. Het lijkt een complete chaos, maar als je beter kijkt is er een ordening die ontstaat, ook doordat elke struik en boom zijn eigen karakter heeft. Een vlier maakt bogen met zijtakken bij elke knoop, een wilg groeit vrij recht, met takken die dicht bij de stam blijven. Berken eindigen in een wirwar van twijgen. ◀

▲ Een ontbindende meeuw. (Marten Hazelaar)

Voor de expositie 'Vogelwrakjes en groeiKracht - etsen van Marten Hazelaar' in Het Natuurhistorisch maakte Marten Hazelaar een selectie van vijftien etsen met deze twee onderwerpen: dode vogels en landschappen.